

Εισήγηση του κ. Ε. Πατινιώτη, καθηγητή του Τμήματος Μεθοδολογίας Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών

“Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες στην Ιστορική έρευνα:
Τα προγράμματα «Ελληνομνήμων» και «Ανθέμιον».”

Επιτρέψτε μου να ξεκινήσω με ευχαριστίες. Νομίζω ότι εκφράζω όλους τους παρευρισκόμενους αν ευχαριστήσω τους οργανωτές αυτής της συνάντησης για το όμορφο κλίμα που κατόρθωσαν να δημιουργήσουν ταχύτατα μεταξύ μας. Όλοι μας λίγο πολύ ξέρουμε ότι η επιτυχία ενός συνεδρίου είναι σε μεγάλο βαθμό κοινωνική αν δεν αποκατασταθούν διάυλοι επικοινωνίας. Το συνέδριο δεν έχει πολύ σοβαρά αποτελέσματα και νομίζω ότι οι οργανωτές αυτής της συνάντησης τα κατάφεραν μια χαρά μέχρι τώρα και προβλέπω ότι θα πάμε ακόμα καλύτερα στη συνέχεια. Ο τίτλος της ομιλίας μου είναι: «Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες στην ιστορική έρευνα, τα προγράμματα «Ελληνομνήμων» και «Ανθέμιον». Θα ήθελα να ξεκινήσω βάζοντας έναν υπότιτλο σε αυτή την ομιλία, ο οποίος είναι από τη σκοπιά του χρήστη. Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες είναι ένα εξαιρετικά τεχνικό αντικείμενο και θέλω να σας ομολογήσω ότι οι τεχνικές μου γνώσεις είναι εξαιρετικά περιορισμένες, αλλά έχω πολύ μεγάλη εμπειρία ως χρήστης ψηφιακών βιβλιοθηκών και ως ένας από αυτούς που συντέλεσαν στη δημιουργία αυτών των δύο ψηφιακών βιβλιοθηκών που ανέφερα, του «Ελληνομνήμωνος» και «Ανθεμίου» και ακριβώς αυτήν την εμπειρία θέλω να σας μεταφέρω γιατί προβλέπω ότι τα επόμενα χρόνια θα είναι κοινή τουλάχιστον στους Ακαδημαϊκούς κύκλους αν όχι ευρύτερα. Προέρχομαι από αυτό το Τμήμα που έχει όνομα σιδηρόδρομο: Τμήμα «Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης».

Με απλά λόγια το αντικείμενο του Τμήματος είναι η ιστορία και φιλοσοφία των επιστημών, αν θέλετε μπορείτε αργότερα να με ρωτήσετε τι ακριβώς είναι αυτά τα πράγματα. Δε θέλω να παραλείψω να πω ότι υπάρχει και ένας τρίτος τομέας σε αυτό το Τμήμα που είναι ο τομέας της «Γνωσιακής επιστήμης». Όταν, πριν ακριβώς από 10 χρόνια, ιδρύθηκε το Τμήμα έβαλε μεταξύ άλλων και το στόχο να μελετήσει και να αναδείξει τη νεότερη ελληνική ιστορία της επιστήμης. Οι συνάδελφοι από τον τομέα της Ιστορίας της Επιστήμης της Τεχνολογίας, θέλησαν να προβάλουν αυτό το ερευνητικό πεδίο και θα εξηγήσω αμέσως τους λόγους. Όλοι μας λίγο πολύ είμαστε εξοικειωμένοι με τη βιβλιογραφία και τις συζητήσεις που γίνονται από την αρχαία ελληνική επιστήμη. Περίπου τα πάντα τα ανακάλυψαν οι αρχαίοι όπως ξέρετε. Υπάρχει όμως ένα είδος πρεσβυωπίας που έλεγε ο Παπανούτσος πριν από μερικά χρόνια, ότι βλέπουμε τα μακρινά αλλά αδυνατούμε να δούμε τα κοντινά μας. Ο Παπανούτσος ήταν από τους πρώτους σύγχρονους μελετητές που είχαν προσπαθήσει να αναδείξουν τη σπουδαιότητα της νεότερης ελληνικής φιλοσοφίας και κατ' επέκταση επιστήμης. Νομίζω ότι είναι κρίσιμο για τους ανθρώπους που ασχολούνται με την ιστορία των επιστημών να μπούνε σε αυτήν τη διαδικασία, να ευαισθητοποιηθούν σε αυτά που έγιναν πιο κοντά στη δικιά μας εποχή, όχι και τόσο κοντά όμως. Μιλάμε, όταν λέμε νεότερη ελληνική φιλοσοφία και επιστήμη, για τις πνευματικές διανοητικές διαδικασίες που έλαβαν χώρα ανάμεσα στον 15^ο και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Μετά την άλωση της Πόλης και περίπου μέχρι την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους, όπου και η ίδρυση του Πανεπιστημίου Αθηνών. Υπάρχει λοιπόν ένα διάστημα εκείνη την περίοδο που γίνονται πράγματα. Δεν τα «πολύ-ξέρουμε» δεν έχουν «πολύ-ενδιαφερθεί» οι ιστορικοί για αυτήν την περίοδο, αν εξαιρέσουμε βέβαια τον Κ.Θ. Δημαρά και τους επιγόνους του, οι οποίοι όντως δημιούργησαν μία συζήτηση γύρω από το αντικείμενο, αλλά είναι μειοψηφία. Ως

ιστορικοί των επιστημών λοιπόν, σκεφτήκαμε ότι θα θέλαμε να αναδείξουμε αυτό το ερευνητικό πεδίο και να προωθήσουμε μία φρέσκια ανάγνωση της περιόδου και των πνευματικών διεργασιών. Η δουλειά που είχε γίνει μέχρι τότε σε αυτό το πεδίο θα έλεγα ότι ήταν παγιδευμένη σε κάποιο βαθμό σε κάποια ιστοριογραφικά στερεότυπα.

Οι σχετικές εργασίες που είχαν δημοσιευτεί περιορίζονταν στην αποτίμηση της πιστότητας με την οποία μεταφέρθηκαν στον ελληνόφωνο χώρο τα επιτεύγματα της Δύσης και του Διαφωτισμού. Προσπάθειες, κατά βάση αξιολογικές, που στηρίζονταν στο εξής ιστοριογραφικό σχήμα: Προοδευτικοί λόγιοι, γνωστοί και ως δάσκαλοι του γένους, που επιχειρούν να αφυπνίσουν σκλαβωμένες συνειδήσεις με την υιοθέτηση και προώθηση των νέων επιστημονικών ιδεών και συντηρητικοί λόγιοι και Πατριαρχείο, που απεμπολούν κάθε ιδέα νεοτερικότητας στο όνομα της Ορθοδοξίας και της Αρχαιολατρίας. Εκτός από μια σειρά ιστοριογραφικών προκαταλήψεων και αναχρονισμών το σχήμα αυτό στηρίζεται και σε μια τεχνική υστέρηση. Ελάχιστοι από τους ιστορικούς της περιόδου έχουν μελετήσει ή έστω φυλλομετρήσει τα έργα στα οποία αναφέρονται. Κι αν κάποιοι από τους παλαιότερους το έκαναν με μια σχετική ευχέρεια, νέοι ερευνητές με φρέσκοιες ιδέες, που είναι ενήμεροι και των νέων ιστοριογραφικών ρευμάτων που υπάρχουν στο χώρο, αντιμετώπισαν μεγάλη δυσκολία στο να αποκτήσουν πρόσβαση στο πρωτογενές υλικό. Πρέπει να ξέρετε όμως ότι το παρελθόν είναι το μόνο πράγμα που αλλάζει. Η ιστορία διαρκώς ξαναγράφεται κι αν κανείς στερήσει αυτή τη δυνατότητα γίνεται μύθος, ιδεολογία ή προκατάληψη.

Θεωρήσαμε ότι έπρεπε να φρεσκάσουμε τις σπουδές στην ιστορία της νεότερης ελληνικής επιστήμης, να τις μπολιάσουμε με τα νέα ρεύματα της ιστοριογραφίας. Σκεφτήκαμε λοιπόν το εύλογο, να τροφοδοτήσουμε μια νέα γενιά με το πρωτογενές υλικό, να την ενθαρρύνουμε να το διαβάσει ξανά και να προσπαθήσουμε να το μπολιάσουμε με νέες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις. Το πρόβλημα όμως είναι ότι το υλικό στο οποίο αναφερόμαστε, περίπου 220 τόμοι φιλοσοφικών και επιστημονικών έργων του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα και απροσδιόριστος αριθμός χειρογράφων, βρίσκεται διάσπαρτο σε διάφορες βιβλιοθήκες της Ελλάδος και της Ευρώπης, φυλαγμένο ζηλότυπα σε συλλογές σπανίων βιβλίων. Είναι πρακτικά αδύνατο να κινήσει κανείς ένα μεγάλο αριθμό ερευνητών, αν δεν εξασφαλίσει εύκολη πρόσβαση στις πηγές και πολλοί από σας θα ξέρετε πόσο δύσκολο είναι να δουλέψει κανείς ερευνητικά σε υλικό που βρίσκεται σε συλλογές σπανίων βιβλίων. Έτσι το Μάιο του 1995 αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε το χτίσιμο της ψηφιακής βιβλιοθήκης «Ελληνομνήμων».

Εξασφαλίσαμε μια γενναία χρηματοδότηση από τον όμιλο Λάτση, η οποία έγινε με χρηματοδότηση από τη Eurobank και αρχίσαμε τη δουλειά. Εντοπίσαμε και μικροφωτογραφήσαμε όλα τα τυπωμένα βιβλία και έναν αριθμό τυπογράφων. Η μικροφωτογράφιση είναι βασική όταν πρόκειται για υλικά που δεν μπορούν να μετακινηθούν από τους τόπους φύλαξής τους. Μεταξύ άλλων, ενέχει ένα ισχυρό ψυχολογικό στοιχείο που σχετίζεται με τη γρήγορη αποδέσμευση του ερευνητή από το περιοριστικό πλαίσιο της βιβλιοθήκης ή του μοναστηριού σε πάρα πολλές περιπτώσεις. Η ψηφιοποίηση έγινε με ειδικά microfilms scanner της Kodak, αλλά έγινε στο χέρι, γιατί κανένας αυτοματισμός δεν είναι αξιόπιστος στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται ολόκληρα ρολά φιλμ όπως κάναμε εμείς. Στο χέρι έγινε και η ψηφιακή επεξεργασία εικόνας κατά την οποία αποκαταστάθηκε η αναγνωσιμότητα και η αισθητική των πρωτοτύπων. Τέλος, δημιουργήσαμε μια βάση δεδομένων χάρη στην οποία μπορούσαμε να συγκροτήσουμε ηλεκτρονικά τη δομή του κάθε έργου και να διαχειριστούμε τις ψηφιοποιημένες σελίδες με τη λογική διάταξη του

πρωτοτύπου, να ανασυγκροτήσουμε δηλ. τα βιβλία μέσα στον υπολογιστή και από μια σειρά εικόνων να φτιάξουμε πάλι βιβλία.

Το αποτέλεσμα: μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που περιέχει το σύνολο σχεδόν των φιλοσοφικών και επιστημονικών έργων που γράφτηκαν στα ελληνικά και τυπώθηκαν τον 17^ο και 18^ο αιώνα, περίπου 55.000 σελίδες. Τα έργα που περιέχονται στον «Ελληνομνήμονα» είναι συνήθως σε πολύ καλύτερη κατάσταση από αυτά που μπορεί να βρει κανείς σε βιβλιοθήκες και σε μοναστήρια, χάρη στην ψηφιακή επεξεργασία εικόνας. Το στοιχείο αυτό έχει προφανή σημασία για τα χειρόγραφα που επεξεργαζόμαστε μάλιστα αυτό το διάστημα, με στόχο να έχουμε έτοιμα τα σημαντικότερα από αυτά σε μια 2ετία. Πολλά χειρόγραφα δεν είναι αναγνώσιμα στο πρωτότυπο και γίνονται χάρη στην ψηφιακή επεξεργασία εικόνας. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα όμως είναι ότι, τουλάχιστον για τους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές μας, η μελέτη αυτών των έργων έχει γίνει τετριμμένη. Ήδη στο νέο πρόγραμμα σπουδών του *Μύθε* ιστορία της ελληνικής επιστήμης στους νεότερους χρόνους, έχει γίνει υποχρεωτικό μάθημα και η ύλη στην οποία στηρίζεται είναι σχεδόν αποκλειστικά η ψηφιακή βιβλιοθήκη του «Ελληνομνήμονα». Εδώ και 2 χρόνια, η βιβλιοθήκη διατίθεται δωρεάν στο διαδίκτυο εμπλουτισμένη με τις βιογραφίες των συγγραφέων και με ορισμένα θεωρητικά κείμενα που προσφέρουν στον ερευνητή περαιτέρω τεκμηρίωση.

Δε θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι έχουμε αρχίσει ήδη να διαπιστώνουμε μια γενικότερη αναζωογόνηση του ενδιαφέροντος για το συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο και να γινόμαστε αποδέκτες σχολίων, παρατηρήσεων και αιτημάτων τόσο από τον Ακαδημαϊκό χώρο όσο και από ανεξάρτητους ερευνητές. Ο «Ελληνομνήμων» αποτελεί ένα παράδειγμα ψηφιακής βιβλιοθήκης, η δημιουργία της οποίας έχει ως στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων της διασποράς των πηγών και σε μικρότερο βαθμό της ταξινόμησης της θεματικής τους οργάνωσης. Πιο σύνθετοι είναι οι στόχοι του προγράμματος «Ανθέμιον». Το πρόγραμμα αυτό έχει ως αντικείμενο τον εντοπισμό, την καταγραφή και την ταξινόμηση όλων των αρχείων των ελληνικών κοινοτήτων της Κωνσταντινούπολης, στη συνέχεια τη μικροφωτογράφιση και την ψηφιοποίησή τους και τέλος την εισαγωγή του ψηφιοποιημένου υλικού μαζί με τα μεταδεδομένα σε μια βάση δεδομένων, από την οποία θα μπορεί να ανακτήσει κανείς με ποικίλα κριτήρια.

Θα είχε ενδιαφέρον να πούμε δύο λόγια για τους Ρωμιούς της Πόλης αλλά θα ξεφύγουμε πολύ από το θέμα μας. Αυτό που θα ήθελα να συγκρατήσετε είναι ότι από παλιά στην Πρωτεύουσα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας υπήρχε και λειτουργούσε μεγάλος αριθμός ελληνικών κοινοτήτων. Ήταν διοικητικά αυτόνομες και οικονομικά αυτοτελείς. Μετά τη μεγάλη μεταρρύθμιση της Οθωμανικής διοίκησης που γίνεται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα το «Τανζιμάτ», για όσους γνωρίζουν τα πράγματα, όλες αυτές οι κοινότητες αποτελούν τμήμα του «Ρουμ Μίλετ», είναι μία μορφή εθνοτικής οργάνωσης και εκπροσωπούνται απέναντι στην υψηλή πύλη από την ανώτατη θρησκευτική αρχή, που, στο πλαίσιο ενός θεοκρατικού κράτους, είναι και η ανώτατη πολιτική αρχή δηλ. το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι κοινότητες συνεχίζουν να υφίστανται και μετά την ίδρυση της Δημοκρατίας της «Τζουμ-χουριέτ» από τον Αττατούρκ το 1923. Έχουν δικά τους σχολεία, εκκλησίες, νοσοκομεία, γηροκομεία, αθλητικούς και πολιτιστικούς συλλόγους, φιλανθρωπικά σωματεία κλπ. Οι περισσότερες από τις κοινότητες αυτές υπάρχουν μέχρι σήμερα, μόνο που τα τελευταία 40 χρόνια οι Ρωμιοί της Πόλης έχουν μπει σε μια τροχιά παρακμής και υποβάθμισης. Είναι ζήτημα αν έχουν μείνει στην Πόλη παραπάνω από 2000 άτομα, τα περισσότερα από τα οποία είναι ήδη προχωρημένης ηλικίας. Η παρακμή αυτή κατοπτρίζεται, όπως είναι φυσικό, και στην κατάσταση των αρχείων των κοινοτήτων

όπου βρίσκεται καταγεγραμμένη, με κάθε λεπτομέρεια, η ιστορία αυτών των ανθρώπων και, όπως είναι εύλογο να υποθέσουμε και ένα μεγάλο μέρος της νεότερης Ελληνικής ιστορίας. Ποια θα είναι η τύχη αυτών των αρχείων, είναι άγνωστο. Το βέβαιο είναι ότι δεν μπορούν να μετακινηθούν από εκεί που βρίσκονται. Ρωτήστε με μετά γιατί, αν θέλετε. Όσο όμως συνεχίζουν να βρίσκονται διεσπαρμένα σε διάφορα σημεία μιας πόλης 15εκ. ανθρώπων να μπλέκονται στα πόδια των λιγιστών Ρωμιών που προσπαθούν να διεκπεραιώσουν τις καθημερινές τους υποχρεώσεις, και να γίνονται τα ίδια όλο και περισσότερο απαιτητικά, όσον αφορά τη συντήρησή τους, γίνονται βάρος δυσβάσταχτο σε μια κοινότητα ανθρώπων που μετά βίας διατηρεί τη συλλογική της ταυτότητα.

Για λόγους που δεν είναι επί του παρόντος να συζητήσουμε, η βασική μονάδα του «Ελληνομνήμονα» μαζί με κάποιους άλλους ερευνητές, ανέλαβε να διασώσει το σύνολο του υλικού αυτού και να το διαθέσει στην κοινότητα των ιστορικών για συστηματική μελέτη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και σε αυτή την περίπτωση ένας από τους στόχους μας ήταν να καλύψουμε ένα σημαντικό ιστοριογραφικό κενό. Έχουν γραφτεί ελάχιστα πράγματα για την ιστορία των Ρωμιών της Πόλης και τα περισσότερα από αυτά είναι αναμνηστικά λευκώματα, νοσταλγικές αφηγήσεις ή ακόμα χειρότερα αναπολήσεις του μεγαλείου των χαμένων πατρίδων. Η μέθοδος που ακολουθήσαμε είναι σε γενικές γραμμές παρόμοια με του «Ελληνομνήμονα»: μικροφωτογράφιση, ψηφιοποίηση, εισαγωγή του ψηφιοποιημένου υλικού και των μεταδεδομένων σε μία βάση δεδομένων. Η φύση του υλικού, όμως, και ως εκ τούτου τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η ψηφιακή βιβλιοθήκη του «Ανθέμιου» είναι ριζικά διαφορετική. Καταρχήν στον «Ελληνομνήμονα» η μονάδα του υλικού είναι η σελίδα του βιβλίου. Στο «Ανθέμιο» είναι το μεμονωμένο διοικητικό έγγραφο, το οποίο μπορεί να είναι και ένας τόμος βεβαίως. Επίσης, στον «Ελληνομνήμονα» το ζητούμενο είναι η ανασυγκρότηση μιας σειράς τυπωμένων και χειρόγραφων τόμων, ενώ στο «Ανθέμιο» το ζητούμενο είναι η ανασυγκρότηση ενός τεράστιου αρχείου, σπαράγματα του οποίου βρίσκονται διεσπαρμένα σε όλες τις συνοικίες μιας από τις μεγαλύτερες μεγαλουπόλεις του κόσμου.

Αν στον «Ελληνομνήμονα» θέλαμε να αναδείξουμε ένα ιστοριογραφικό πεδίο, καθιστώντας εύκολη την πρόσβαση στο πρωτογενές υλικό, στο «Ανθέμιο» η ψηφιακή βιβλιοθήκη έρχεται να αντικαταστήσει ολοκληρωτικά το αρχείο ως οντότητα και να οριοθετήσει εξ αρχής το ιστοριογραφικό πεδίο. Πριν τη δημιουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης το αρχείο ουσιαστικά δεν υπήρχε. Όσοι μελετητές ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τεκμήρια από τη ζωή και τη δραστηριότητα των ελληνικών κοινοτήτων της Πόλης, ήταν υποχρεωμένοι να σκαλίζουν σε διάφορα σημεία και να ανασύρουν το υλικό τους, δίχως ποτέ να ελπίζουν ότι θα αποκτήσουν μια εποπτική εικόνα επί του συνόλου των συναφών τεκμηρίων. Αν κάποιος ή κάποια μελετούσε για παράδειγμα την εκπαιδευτική ή φιλανθρωπική δραστηριότητα των Ρωμιών της Πόλης, το περισσότερο που θα μπορούσε να κάνει ήταν να δει τμήματα των σχετικών αρχείων, αφού με πολύ κόπο θα μπορούσε να εξασφαλίσει την άδεια μιας σειράς θρησκευτικών και διοικητικών παραγόντων, ενώ και πάλι η εικόνα που θα σχημάτιζε θα έμενε αποσπασματική. Στην καλύτερη περίπτωση, θα έγραφε την ιστορία, ας πούμε του Ιωακείμιου Παρθεναγωγείου, στηριγμένη στα τεκμήρια που θα είχε κατορθώσει να εντοπίσει, λόγω του μεγάλου αριθμού των οργάνων που εμπλέκονται στη διοίκηση των σχολείων. Όμως σημαντικά έγγραφα θα συνέχιζαν να λανθάνουν κρυμμένα σε ερμάρια κοινοτικών καταστημάτων στο αρχείο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, σε ιδιωτικές συλλογές παλαιών διευθυντών του σχολείου κλπ.

Φυσικά ήταν μέχρι τώρα αδιανόητο να μελετήσει κανείς την κοινωνία των Ρωμίων της Πόλης ως σύνολο. Θέματα όπως η εκπαίδευση, τα μοντέλα κοινωνικής οργάνωσης, η διαχείριση των οικονομικών πόρων, οι φιλανθρωπικές δραστηριότητες κλπ ήταν απροσπέλαστα στη γενικότητα τους, λόγω της πρακτικής αδυναμίας των ερευνητών να εξασφαλίσουν επαρκή τεκμηρίωση. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη του «Ανθέμιου» φιλοδοξεί να αντιμετωπίσει τέτοιου τύπου προβλήματα, όπως και στην περίπτωση του «Ελληνομνήμονα» λύνει με ριζικό τρόπο το πρόβλημα της πρόσβασης. Λύνει όμως και ένα άλλο πρόβλημα: το πρόβλημα της οργάνωσης του αρχειακού υλικού. Έτσι, φτάσαμε στην ψηφιοποίηση των τεκμηρίων και την ηλεκτρονική ταξινόμησή τους, το σχήμα της οποίας οφείλω να σας πω ότι χρειάστηκε 2 χρόνια για να οριστικοποιηθεί.

Είμαστε πλέον σε θέση να ανασύρουμε τεκμήρια από διαφορετικές συλλογές, από διαφορετικές χρονικές περιόδους και από μια μεγάλη ποικιλία θεματικών εννοιών, προκειμένου να προσεγγίσουμε σφαιρικά οποιαδήποτε πτυχή της ζωής των ελληνικών κοινοτήτων της Πόλης. Ως εκ τούτου, για πρώτη φορά έχουμε τη δυνατότητα να ορίσουμε το σχετικό ιστοριογραφικό πεδίο σε όλο το εύρος του και με επαγγελματικούς όρους. Το πρόγραμμα «Ανθέμιον» είναι ακόμα σε εξέλιξη. Θα πρέπει να πω ότι στις διάφορες φάσεις του χρηματοδοτήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, από τη Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, από τους Ειδικούς Λογαριασμούς Κονδυλίων Έρευνας των Πανεπιστημίων Θράκης και Αθηνών, από το Υπουργείο Πολιτισμού και από κάποιους ιδιώτες χορηγούς με μικρότερα ποσά. Έλεγα λοιπόν ότι είναι ακόμα σε εξέλιξη και τα νούμερα που θα σας αναφέρω είναι παρόλα αυτά συγκλονιστικά. Έχουμε μικροφωτογραφήσει μέχρι στιγμής περισσότερο από 600.000 σελίδες και έχουμε ψηφιοποιήσει και εισαγάγει στη βάση δεδομένων περίπου το 1/3 αυτού του υλικού δηλ. πάνω από 200.000 σελίδες. Η επεξεργασία εικόνας αποτελεί σημαντική παράμετρο του προγράμματος, καθώς μεγάλος αριθμός τεκμηρίων βρίσκεται σε εξαιρετικά κακή κατάσταση και είτε δεν είναι αναγνώσιμα από το πρωτότυπο, είτε είναι αναγνώσιμα άπαξ, αφού μόλις τα διαβάσει κανείς διαλύεται το πρωτότυπο.

Θα σας θυμίσω κλείνοντας ότι ξεκίνησα αυτή την ομιλία βάζοντας έναν υπότιτλο από τη σκοπιά του χρήστη. Για μένα και για αρκετούς συναδέλφους ιστορικούς, η υπόθεση των ψηφιακών βιβλιοθηκών είναι ιδιαίτερα σημαντική, όπως πιστεύω ότι φάνηκε από τα παραδείγματα του «Ελληνομνήμονα» και του «Ανθέμιου». Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες δε αποτελούν μια τεχνολογική διευκόλυνση που τίθεται στην υπηρεσία της έρευνας. Η συνάντηση των αντικειμένων του παρελθόντος με τις τεχνολογίες της εποχής μας οδηγεί στη γένεση νέων οντοτήτων, που με τη σειρά τους ορίζουν νέα καθήκοντα για τους θεωρητικούς κλάδους που τα υπηρετούν. Από αυτή την άποψη, η ανάπτυξη των ψηφιακών βιβλιοθηκών επηρεάζει ουσιαστικά το χαρακτήρα της ιστορικής έρευνας, δηλ. τον τρόπο που επιλέγουμε να οικοδομήσουμε το παρελθόν μας.

Σας ευχαριστώ.